

Προσωπικά Δεδομένα

Ανάλυση - Σχόλια - Εφαρμογή

Προσωπικά Δεδομένα
Λεωνίδας Κοτσαλής

ISBN 978-960-562-532-0

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επισημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director:	Θεόδωρος Μαστρογιάννης
Υπεύθυνος Παραγωγής:	Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία:	Ρούσσα Πετράτου
Παραγωγή:	NB Production AM210316M23

NΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομυχάλη 23, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org
Αθήνα: Μαυρομυχάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521
Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212
Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600
Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

member of Europe's 500
dynamic entrepreneurs

Committed to excellence

Λεωνίδας Γ. Κοτσαλής
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Τακτικό Μέλος ΑΠΔΠΧ

Προσωπικά Δεδομένα

Ανάλυση - Σχόλια - Εφαρμογή

Συνεργάτες έργου:

Σπύρος Βλαχόπουλος, Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, αν. μέλος ΑΠΔΠΧ
Ιωάννης Ιγγλεζάκης, Αν. Καθηγητής ΑΠΘ
Δημήτρης Λιάππης, Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, πρώην αν. μέλος ΑΠΔΠΧ
Λίλιαν Μήτρου, Αν. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου, πρώην αν. μέλος ΑΠΔΠΧ
Γιώργος Γιαννόπουλος, Επίκ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Επίκ. Καθηγήτρια Ιονίου Πανεπιστημίου
Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, Επίκ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Αικατερίνη Ηλιάδου, Λέκτορας Νομικής Αθηνών
Δημήτρης Ζωγραφόπουλος, ΔΝ, Δικηγόρος, Ελεγκτής ΑΠΔΠΧ
Γρηγόριος Λαζαράκος, ΔΝ, Δικηγόρος, αν. μέλος ΑΠΔΠΧ
Χαρίκλεια Λάτσιου, ΔΝ, Δικηγόρος, Ελέγκτρια ΑΠΔΠΧ
Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή, ΔΝ, Δικηγόρος, Ελέγκτρια ΑΠΔΠΧ
Δημήτρης Αναστασόπουλος, Δικηγόρος, ΜΔΕ
Κυριακή Λωσταράκου, Δικηγόρος, LLΜ, Ελέγκτρια ΑΠΔΠΧ
Φίλιππος Μίτλεττον, DEA, Δικηγόρος, Προϊστάμενος Τμήματος Ελεγκτών ΑΠΔΠΧ
Σπύρος Τάσσης, Δικηγόρος, LLΜ
Γρηγόρης Τσόλιας, Δικηγόρος, ΜΔΕ
Ανάργυρος Χρυσάνθου, MSc, Ελεγκτής ΑΠΔΠΧ
Αντώνιος Βενέρης, Υπ. Διδάκτωρ Νομικής ΑΠΘ
Νίκος Φραγκάκης, Δικηγόρος, πρώην τακτ. μέλος ΑΠΔΠΧ

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Personal Data

Leonidas Kotsalis,

Professor of Law, University of Athens, Member of HDPa

Abstract: The object of the present book is personal data, the protection of which covers vertically various fields of Greek legislation and is closely related to the European regulatory framework. It is consisted of 22 studies, covering all important issues having as a common reference the disposals of the Greek law 2472/1997. In this framework, these studies particularly cover the meaning and the constitutional regulation of the concept of personal data, the processing of personal data, the concept of archive of personal data, the merely personal and household activity of processing of personal data, the concept of consent in the legislation of processing of personal data, the right of access to public documents in relation with the legislation on personal data, the freedom of the press in relation with the legislation on personal data, the personal data related to health, the processing of biometric data, etc. The book also includes a fully detailed Index on personal data legislation and an Annex of this legislation.

ISBN 978-960-562-532-0

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

© 2016, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

Κεφάλαιο 21ο

Προσωπικά δεδομένα: Μια ηθική προσέγγιση

Ευάγγελος Δ. Πρωτοπαπαδάκης
Επικ. Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής Πανεπιστημίου Αθηνών

I. Σχετικές διατάξεις

Άρθρο 2 στοιχ. Β' Ν 2472/1997. *Council of Europe*, "Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data", Strasbourg, 28.I.1981, chapter I, article 2.a. Διαθέσιμο στο <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/108.htm>. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, «Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 281 της 23.11.1995*, σελ. 0031-0050.

II. Διάγραμμα

- I. Εισαγωγή
- II. Η έννοια και η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων
- III. Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα - Ορισμένες επιφυλάξεις
- IV. Συμπερασματικά

III. Βιβλιογραφία

R. F. Atkinson, Εισαγωγή στην Ηθική Φιλοσοφία, μετάφραση Ελένη Καλοκαιρινού, Σύγχρονη Παιδεία, Θεσσαλονίκη 2012. – *M. Foucault*, *The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France, 1982-1983*, Palgrave Macmillan, Houndmills 2010. – *I. Kant*, Τα Θεμέλια της Μεταφυσικής των Ηθών, εισαγωγή - μετάφραση - σχόλια Γ. Τζαβάρας, Δωδώνη, Αθήνα 1984. – *K. M. Sullivan*, Two Concepts of Freedom of Speech, *Harvard Law Review* 124:143, 2010, σελ. 143-176. – *Θουκυδίδου* Ιστορίες, μετάφραση Ε. Βενιζέλος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005. – *Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, Η δημοσιοποίηση φωτογραφιών οροθετικών εκδιδομένων ως μέτρο για την προστασία της δημόσιας υγείας σε μία εθελουφλούσα κοινωνία, *ΕφημΔΔ* 2012, 459. – *Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, *ΕφημΔΔ* 2012, 264. – *Ε. Πρωτοπαπαδάκης*, Κλωνοποίηση και Βιοηθική: Κλωνοποίηση Ανθρώπων και Δικαιώματα, Παπαζήσης, Αθήνα 2013. – *Σ. Τσακυράκης*, Έχουμε δικαίωμα απόκρυψης των πληροφοριών που μας αφορούν; Διαθέσιμο στο: <https://tsakyrakis.wordpress.com>.

I. Εισαγωγή

Η φράση *δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα* –στο εξής χάριν οικονομίας του λόγου: *προσωπικά δεδομένα*– είναι σκανδαλωδώς προκλητική για την φιλοσοφική σκέψη, και τούτο διότι αμφότεροι οι όροι από τους οποίους αυτή σύγκεται συνιστούν εν πολλοίς γρίφο: η συζήτηση περί του εάν και τι θα μπορούσε να εκληφθεί ως *δεδομένο*, καθώς και περί του τι είναι αυτό που αποκαλούμε *πρόσωπο* και, συνακόλουθα, *προσωπικό*, διεξάγεται με αμείωτη ένταση ήδη εδώ και αιώνες, και δεν υπάρχει η παραμικρή υπόνοια πως η συζήτηση αυτή πρόκειται σύντομα να καταλήξει. Ωστόσο, είτε ερήμην είτε σε πείσμα των σχετικών ανησυχιών των φιλοσόφων, η κοινωνική συμβίωση των ανθρώπων δημιουργεί διαρκώς νέα και ολοένα πιο απαιτητικά προβλήματα, τα οποία ζητούν λύση εδώ και τώρα, έστω και εάν τα παλαιότερα δεν έχουν ακόμη επιλυθεί. Συνεπώς, καλούμεθα να συζητήσουμε για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, έστω και εάν το περιεχόμενο των όρων της συζήτησης δεν είναι απολύτως διαυγές.

Στη σύντομη αυτή μελέτη θα υιοθετήσω ως βάσεις της σκέψης μου [α] την έννοια που προσδίδει στον όρο *προσωπικά δεδομένα* η σχετική οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρώπης¹, και [β] την θέση πως η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων συνιστά κατ' ουσίαν *καθοδηγητική αρχή*, δηλαδή *ηθική πρόταση*. Αρχικά θα εκθέσω ορισμένες επιφυλάξεις μου που αφορούν αφ' ενός το ίδιο το περιεχόμενο της έννοιας των προσωπικών δεδομένων, και αφ' ετέρου τον βαθμό κατά τον οποίον οι ηθικές αρχές που διέπουν και καθορίζουν την σχετική συζήτηση *πράγματι* αποτελούν πειστικές αφετηρίες και σταθερό έδαφος θεμελίωσης. Στην συνέχεια θα εστιάσω στην ιδιαίτερη κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και θα εξετάσω ορισμένα από αυτά, η συμπερίληψη των οποίων στην συζήτηση φαίνεται ηθικώς έωλη ή και αυθαίρετη, γεγονός που επιβάλλει είτε την επαρκέστερη δικαιολόγηση αυτών, είτε τον εξοβελισμό τους από την συζήτηση. Συγκεκριμένα, θα εστιάσω στους κυριότερους από τους λόγους για τους οποίους θα μπορούσε να αποτελέσει σημείο αντιλογίας το εάν είναι πράγματι είτε εύλογο, είτε δέον να λογίζονται ως ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα η ανάπτυξη συνδικαλιστικής δράσης και τα πολιτικά φρονήματα, και θα καταλήξω στην θέση πως η έννοια των δεδομένων αυτών θα πρέπει να αποκαθαρθεί σε βαθμό τέτοιο, ώστε αυτά να περιορίζονται αυστηρά στην προσωπική σφαίρα της ζωής μας, και να μην διεισδύουν στην δημόσια.

II. Η έννοια και η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων

Ως προσωπικό δεδομένο λογίζεται «κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε φυσικό πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί [...] ως πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί λογίζεται το πρόσωπο εκείνο που μπορεί να

1. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, «Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 281 της 23/11/1995 σελ. 0031-0050.

προσδιοριστεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από φυσική, βιολογική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική άποψη»². Σε παλαιότερο κείμενο, αυτό της Διάσκεψης του Στρασβούργου, τα προσωπικά δεδομένα κάπως πιο ευσύννοπα ορίζονται ως «... κάθε πληροφορία που σχετίζεται με ένα ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο άτομο»³.

Επιτρέψτε μου ορισμένες σύντομες σκέψεις πάνω στους δυο αυτούς ορισμούς. Θεωρώ πως *κάθε άτομο* για το οποίο δύναται να δοθεί κάποια πληροφορία, είναι είτε *ταυτοποιημένο* είτε *ταυτοποιήσιμο*. Εάν το άτομο δεν είναι τέτοιο, δεν μπορεί να δοθεί για αυτό η οποιαδήποτε πληροφορία. Φανταστείτε, για παράδειγμα, ότι σας λέω: «Κάποιος χθες υπεβλήθη σε εξετάσεις αίματος και απεδείχθη θετικός στον ιό HIV». Το πρόσωπο για το οποίο σας κάνω λόγο *δεν είναι* *μεν ταυτοποιήσιμο*, αλλά, από την άλλη πλευρά, στην πραγματικότητα *δεν σας έχω δώσει καμία πληροφορία*, αφού η πληροφορία εξ ορισμού φωτίζει μια πτυχή της πραγματικότητας που δεν ήταν γνωστή ή διαυγής προτού γίνουμε αποδέκτες της σχετικής πληροφόρησης. Συνεπώς, η ανωτέρω φράση δεν μας πληροφορεί για κάτι, γιατί *ήδη γνωρίζουμε πως κάποιος χθες απεδείχθη θετικός στον ιό HIV* – κάθε ημέρα δυστυχώς δεκάδες ή και εκατοντάδες άνθρωποι ανά τον κόσμο λαμβάνουν αυτήν την θλιβερή ενημέρωση για την υγεία τους. Στην καλύτερη περίπτωση η φράση αυτή αποτελεί τετριμμένη υπόμνηση των ραγδαίων μεταπτώσεων που ο τροχός της μοίρας επιφυλάσσει στην ζωή μας. Εάν, πάλι, σας έλεγα: «Ο Νίκος υπεβλήθη σε εξετάσεις αίματος και απεδείχθη θετικός στον ιό HIV», στην περίπτωση που ο κύκλος των γνωστών σας περιλαμβάνει έναν μόνο πρόσωπο με αυτό το όνομα, τότε το άτομο για το οποίο σας ομιλώ ταυτοποιείται στην σκέψη σας αυτομάτως. Εάν γνωρίζετε περισσότερους, δεν αντιλαμβάνεσθε ενδεχομένως την στιγμή που λαμβάνετε την πληροφορία για ποιόν ακριβώς εξ αυτών γίνεται λόγος, αλλά μπορείτε εύκολα να μάθετε: μπορείτε να το εκμαιεύσετε από κοινούς γνωστούς, ενδεχομένως να το συνάγετε από την ψυχική διάθεση του πάσχοντος, να αναζητήσετε την αρχική πηγή της πληροφόρησης κ.ο.κ. – στην περίπτωση αυτή το πρόσωπο είναι *ταυτοποιήσιμο*. Με άλλα λόγια, οποιαδήποτε πληροφορία για κάποιο άτομο – *εάν πράγματι* αποτελεί πληροφορία – πρέπει να αναφέρεται σε ένα ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο πρόσωπο. Συνεπώς, οι ορισμοί που ανωτέρω παρέθεσα φαίνονται μάλλον πλεοναστικοί – θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να περιγράφουν τα προσωπικά δεδομένα ως «κάθε πληροφορία για οποιοδήποτε άτομο».

Σε ό, τι, πάλι, αφορά την ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων, αυτή – παρότι στις ημέρες μας συνιστά μείζον νομικό και πολιτικό ζήτημα – στον πυρήνα της αποτελεί *ηθική θέση*. Με άλλα λόγια, στην παρούσα συγκυρία (ο τρόπος κατά τον οποίον θα οριοθετηθεί χρονικά η συγκυρία είναι αδιάφορος: κατά την τελευταία δεκαετία, από τον προηγούμενο αιώνα και εντεύθεν, από τον Διαφωτισμό και ύστερα, κ.ά.τ.) οι δυτικές κοινωνίες ασπάζονται την αντίληψη πως είναι προτιμότερο κάποιες πληροφορίες να λογίζονται ως αυστηρά προσωπικές και να διαφυλάσσονται, παρά να μην τυγχάνουν προστασίας. Οι λόγοι για τους οποίους *σήμερα* υιοθετούμε την συγκεκριμένη θέση και όχι την αντίθετη

2. Ό.π., Κεφάλαιο 1, άρθρο 2.α.

3. *Council of Europe, "Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data", Strasbourg, 28.I.1981, chapter I, article 2.a.* Διαθέσιμο σε <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/108.htm>.

της, θα μπορούσαν να αναζητηθούν [i] στην ωφελιμότητα που ενέχει η επιλογή αυτή για τα άτομα αλλά και για το σύνολο, [ii] στην αντίληψη πως *αυτή* η προσέγγιση και *όχι η εναλλακτική της* συνάδει με τον σεβασμό της αξιοπρέπειας ή της εγγενούς αξίας του ανθρώπου, ή [iii] στην πεποίθηση πως ο σεβασμός των προσωπικών δεδομένων *καθ' εαυτόν* είτε αποτελεί γνώρισμα του ενάρετου ανθρώπου, είτε συνιστά εργαλείο κατάκτησης της αρετής. Όποια από τις τρεις αυτές προσεγγίσεις και εάν αποτελεί το έδαφος θεμελίωσης της ανάγκης προστασίας των προσωπικών δεδομένων (θα μπορούσε κάποιος να αποδέχεται και τις τρεις ταυτόχρονα), δεν παύουν και οι τρεις να αποτελούν ηθικές θέσεις, οι οποίες καταλήγουν στην ηθική πρόταση πως κάποια δεδομένα *πρέπει* να θεωρούνται προσωπικά και πως αυτά, περαιτέρω, *πρέπει* να τηρούνται προστασίας. Όπως συμβαίνει με όλες τις ηθικές προτάσεις, ωστόσο, η ισχύς της συγκεκριμένης εξαρτάται [α] από τις διαθέσεις των ηθικών προσώπων (αυτό αφορά τον καθένα από εμάς), [β] από την αρτιότητα του συλλογισμού που οδηγεί στην πρόταση αυτή (η διερεύνηση αυτού επαφίεται στους ηθικούς φιλοσόφους), και [γ] από την διατήρηση της συγκυρίας που επιτρέπει στην εν λόγω ηθική πρόταση να ισχύει έστω και *prima facie* (αυτό εναπόκειται στην τυχαιότητα και στις ιδιοτροπίες της ιστορίας). Και για τις τρεις αυτές παραμέτρους, ωστόσο, θα μπορούσε κανείς να διατυπώσει εύλογες επιφυλάξεις όσον αφορά το εάν πράγματι και σε ποιόν βαθμό αυτές αποτελούν ασφαλές έδαφος ηθικής θεμελίωσης της ανάγκης προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Συγκεκριμένα:

[α]. Ως προς το πρώτο, δηλαδή τις διαθέσεις και τις αντιλήψεις των ηθικών προσώπων, ενδέχεται κάποιος να μην ασπάζεται καμία από τις αρχές (i, ii και iii) επί των οποίων θεμελιώνεται η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, οποιοσδήποτε θα μπορούσε –και, πράγματι, αρκετοί το πράττουν– να απορρίπτει την ηθική θέση πως οφείλουμε να πράττουμε το πλέον ωφέλιμο για τα άτομα και την κοινωνία, καθώς και την αντίστοιχη πως ο άνθρωπος διαθέτει ιδιαίτερη αξιοπρέπεια και εγγενή αξία, αλλά και αυτή που επιτάσσει πως η αρετή αποτελεί –ή, πρέπει να αποτελεί– την έσχατη επιδίωξή μας. Σε μια τέτοια περίπτωση, η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων μένει εντελώς μετέωρη, ενώ αμφίβολο είναι εάν μπορεί να συλληφθεί *έστω και η ιδέα τους*.

[β]. Σε ό, τι αφορά το δεύτερο, την αρτιότητα του ηθικού συλλογισμού που καταλήγει στην ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων, θα μπορούσε ενδεχομένως κάποιος να αποδέχεται μια από τις τρεις ανωτέρω ηθικές αρχές, αλλά από αυτές να μην οδηγείται στο συμπέρασμα πως τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να προστατεύονται. Συγκεκριμένα, αποτελεί αντικείμενο συζήτησης το εάν και κατά πόσον η αναγνώριση προσωπικών δεδομένων και η διαφύλαξή τους αποτελεί την πλέον ωφέλιμη επιλογή τόσο για το ίδιο το άτομο, όσο και για το κοινωνικό σύνολο. Αντιστοίχως, θα μπορούσε να αμφισβητηθεί τόσο η θέση πως, εάν κάποια δεδομένα παραμένουν αποκλειστικό κτήμα του προσώπου το οποίο και αφορούν, ενισχύεται η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, όσο και η πεποίθηση πως δια της προστασίας των προσωπικών δεδομένων είτε αποδεικνύεται είτε προάγεται η αρετή του ατόμου. Συγκεκριμένα, οι σχετικοί συλλογισμοί (τους οποίους χάριν οικονομίας *ας* μου επιτραπεί να παρουσιάσω υπό τον τύπον ενός) εμφανίζουν αδύναμη την ελάχισονα προκείμενή τους:

A. Οφείλουμε να πράττουμε το πλέον ωφέλιμο/να σεβόμαστε την αξιοπρέπεια του ηθικού προσώπου/να προάγουμε την αρετή του.

Β. Η αναγνώριση και προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί την πλέον ωφέλιμη επιλογή/συνάδει με τον σεβασμό της αξιοπρέπειας του ηθικού προσώπου/καταδεικνύει ή/και προάγει την αρετή του.

Γ. Συνεπώς οφείλουμε να αναγνωρίζουμε και να προστατεύουμε τα προσωπικά δεδομένα.

Η ελάσσων προκείμενη, η Β, ωστόσο, δεν είναι αυταπόδεικτη. Αντιθέτως, το κύρος της ελέγχεται και αποτελεί αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των φιλοσόφων που καταγίνονται με την ηθική.

Συγκεκριμένα, μπορεί να αμφισβητηθεί το εάν και κατά πόσον η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί την πλέον ωφέλιμη επιλογή τόσο για το ίδιο το άτομο, όσο και για το κοινωνικό σύνολο. Εάν, επί παραδείγματι, είμαι φορέας του ιού HIV, για εμένα τον ίδιο είναι σαφώς ωφελιμότερο το δεδομένο αυτό που αφορά την υγεία μου *να μην είναι προσβάσιμο* από κανέναν άλλον. Δεν είμαι βέβαιος, ωστόσο, πως το ίδιο ισχύει για το κοινωνικό σύνολο, για τους ερωτικούς μου συντρόφους, φέρ' ειπείν, ή για τους φοιτητές μου. Εάν πάσχω από κάποια ψυχική νόσο, από την άλλη πλευρά, είναι αμφίβολο *εάν και για εμένα τον ίδιο* είναι περισσότερο ωφέλιμο να προστατεύεται ως ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο το γεγονός πως νοσώ. Η προστασία αυτή, θα μπορούσε κάποιος να ισχυρισθεί, ενδεχομένως θα μου στερούσε την ηθική υποστήριξη και την κατανόηση όσων συναναστρέφομαι, καθώς και την έμπρακτη αρωγή τους. Σε ό,τι αφορά τον περίγυρό μου αφ' ετέρου, φαντάζομαι πως για κάθε άνθρωπο είναι προφανώς ωφελιμότερο να γνωρίζει την ψυχική κατάσταση του συνεργάτη του, του συντρόφου ή του φίλου του, ώστε να προσαρμόζει στα σχετικά δεδομένα την όποια αλληλεπίδραση μαζί του. Με τα παραπάνω, βεβαίως, δεν ισχυρίζομαι πως είναι *καταφανώς ωφελιμότερο* τα δεδομένα που αφορούν την υγεία μας να κοινοποιούνται. Υποστηρίζω, όμως, πως *ούτε η αντίθετη θέση είναι αυταπόδεικτη ή επαρκώς τεκμηριωμένη*, συνεπώς το όλο ζήτημα απαιτεί περαιτέρω εκτενή συζήτηση.

Ο ισχυρισμός πως η προστασία των προσωπικών δεδομένων συνάδει με την αξιοπρέπεια του ανθρώπου σε μια πρώτη ανάγνωση φαντάζει εύλογος. Και τούτο διότι όλοι μας, όταν ενάντια στην θέλησή μας αποκαλύπτεται κάποιο ευαίσθητο δεδομένο που μας αφορά άμεσα, αισθανόμαστε πως έχει τρωθεί η αξιοπρέπειά μας. Η ψυχολογική αυτή τάση, ωστόσο, παρότι κοινή στην συντριπτική πλειονότητα του είδους μας, δεν συνιστά επαρκή ηθική τεκμηρίωση του ισχυρισμού πως η αξιοπρέπεια μας *επιβάλλει* την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Για να καταστήσω την σκέψη μου σαφέστερη, επιτρέψτε μου πρώτα να μετέλθω ένα παράδειγμα, και κατόπιν να επιχειρήσω να το ερμηνεύσω. Ας υποθέσουμε, λοιπόν, πως στα νιάτα μου υπήρξα μέλος μιας φονταμενταλιστικής παρακρατικής οργάνωσης, η οποία ανέπτυξε ειδική δράση εναντίον ευαίσθητων κοινωνικών μειοψηφιών. Εάν, χρόνια μετά, η δράση μου αυτή κοινοποιηθεί –από κάποιον παλαιό μου σύντροφο, ενδεχομένως– είναι προφανές πως *κάτι* προσβάλλει την αξιοπρέπειά μου. Αυτό το κάτι, ωστόσο, δεν είναι η αποκάλυψη της δράσης μου *τώρα*, αλλά το ίδιο το γεγονός πως *κάποτε* ενεπλάκηνα σε τέτοιου είδους ειδικές πράξεις. Ή, πάλι, εάν κατά το παρελθόν σε στιγμές ευωχίας φωτογραφήθηκα σε αναξιοπρεπείς στάσεις με ανοίκεια περιβολή, η κοινοποίηση των σχετικών φωτογραφιών θίγει την αξιοπρέπεια μου *μόνο και μόνον* διότι αποκαλύπτει πως κάποτε έπραξα κάτι αναξιοπρεπές *εγώ ο ίδιος*, και όχι διότι κάποιος άλλος ενε-

γεί πρωτογενώς ώστε να πλήξει την αξιοπρέπειά μου – αυτό πρόλαβα να το κάνω εγώ⁴. Μπορεί αυτός που κοινοποιεί το σχετικό υλικό να μην είχε καμία δουλειά να το πράξει, αλλά αυτό – ηθικώς, τουλάχιστον – είναι άλλο ζήτημα.

Αυτό που δια των παραπάνω υποστηρίζω, είναι πως καμία πράξη προερχόμενη είτε από άλλους, είτε από την συγκυρία, δεν μπορεί να πλήξει την αξιοπρέπειά μας. Αντιθέτως, αναξιοπρεπείς καθιστάμεθα *μόνον μέσω των ιδικών μας πράξεων ή παραλείψεων*, στον βαθμό που ενίοτε αποτυγχάνουμε να εναρμονισθούμε με τον λόγο και αφήνουμε τον εαυτό μας να παρασυρθεί από πάθη ή παρορμήσεις. Ο Kant, η σχετική προσέγγιση του οποίου μου φαίνεται η πλέον πειστική σε ό, τι αφορά την έννοια της αξιοπρέπειας, ισχυρίζεται πως το θεμέλιο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι η αυτονομία⁵, τουτέστιν η δυνατότητα της θέλησης να γίνεται νόμος στον εαυτό της⁶. Αυτή η δυνατότητα αποτελεί και την βάση της ηθικότητας⁷. Ο τρόπος με τον οποίον, ωστόσο, η θέληση του ανθρώπου καθίσταται νόμος στον εαυτό της και, έτσι, τον καθιστά αυτόνομο και του προσδίδει αξιοπρέπεια, είναι η άσκηση της λογικότητας. Αυτός είναι κατά τον Kant ο λόγος για τον οποίον *μόνον* ο άνθρωπος μπορεί να διακρίνεται από αξιοπρέπεια, ενώ όλα τα υπόλοιπα όντα, αντιθέτως, διαθέτουν υποκαταστήσιμη αξία: *μόνον* ο άνθρωπος μπορεί να αποφασίζει έλλογα, και έτσι να δραπετεύει από το βασίλειο της φυσικής νομοτέλειας. Εάν τα πράγματα έχουν έτσι, τότε ο *μόνος* τρόπος ώστε να απολέσουμε ή να απεμπολήσουμε την αξιοπρέπειά μας, είναι *εμείς οι ίδιοι* να προβούμε σε ενέργειες τις οποίες θα απέφασκε ο λόγος, παρότι θα μπορούσαμε να εναρμονίσουμε τις ενέργειές μας αυτές με τα κελεύσματά του. Ένεκα τούτου, φέρ' ειπείν, δικαιολογημένα θεωρούμε πως έχει απολέσει την αξιοπρέπειά του εκείνος που σπατάλησε όλη την περιουσία του απερίσκεπτα και πλέον είναι αναγκασμένος να περιφέρεται ρακέन्दυτος εδώ και εκεί: θα μπορούσε να πράξει αλλιώς, εάν είχε εναρμονίσει τις πράξεις του με τον λόγο. Αντιθέτως, τα πρόσωπα των ανθρώπινων σκευέθρων που απεικονίζονται στις μακάβριες φωτογραφίες των στρατοπέδων συγκέντρωσης που η ναζιστική βαρβαρότητα με τόση επιμέλεια έστησε, δεν ενέχουν κανενός είδους αναξιοπρέπεια για τα ίδια τα θύματα, αλλά *μόνον* για τους θύτες. Συνοψίζοντας, κατά τον τρόπο που ο Kant, τουλάχιστον, αντιλαμβάνεται την έννοια της αξιοπρέπειας, και για όσους ασπάζονται την καντιανή οπτική, η διασφάλιση της αξιοπρέπειας καθενός από εμάς εξαρτάται *μόνον* από τις πράξεις του ιδίου, και όχι από αυτές των άλλων. Συνεπώς, η γνωστοποίηση των όποιων προσωπικών δεδομένων μας (από άλλους, γιατί εάν το πράξουμε οι ίδιοι ο προσωπικός χαρακτήρας των δεδομένων αίρεται αυτοδικαίως) δεν μπορεί να πλήξει την αξιοπρέπειά μας, άρα η προκείμενη Β στο πλαίσιο αυτό δεν έχει νόημα.

Ως προς την απόπειρα θεμελίωσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στην αξία της αρετής, θα μπορούσε κανείς απλώς να αναρωτηθεί: για ποιόν λόγο το να μην αποκαλύπτω, επί παραδείγματι, τα πολιτικά μου φρονήματα, καταδεικνύει ή αποδεικνύει πως είμαι περισσότερο ενάρετος από αυτόν που τα γνωστοποιεί, ή από εκείνον για τον οποίον αυτά

4. Για το δικαίωμα στην λήθη βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, ΕφημΔΔ 2012, 264-278.

5. Ι. Kant, Τα Θεμέλια της Μεταφυσικής των Ηθών, εισαγωγή - μετάφραση - σχόλια Γ. Τζαβάρας, Δωδώνη, Αθήνα 1984, § 79.

6. Ό. π., σελ. 107, σημ. 134.

7. Ό. π., § 77.

καθίστανται γνωστά; Ή, πάλι, με ποιον τρόπο η προστασία τους με βοηθά να καταστώ ενάρετος ή να παγιώσω την αρετή μου; Και αυτό είναι θέμα ευρείας συζήτησης – με άλλα λόγια, δεν είναι αυταπόδεικτο (ούτε καν κοινώς αποδεκτό) πως κάτι τέτοιο πράγματι ισχύει.

Αυτό που δια της ενότητας αυτής (της [Β]) επεδίωξα να καταδείξω, είναι πως η αρτιότητα του ηθικού συλλογισμού επί του οποίου θεμελιώνεται η ανάγκη προστασίας των προσωπικών δεδομένων –και, συνακόλουθα, στηρίζεται η νομική συζήτηση για την προστασία τους– αποτελεί σημείο αντιλογίας. Ο λόγος για τον οποίο θεώρησα ως δυνητικούς άξονες της σχετικής ηθικής συζήτησης αφ' ενός την ωφελιμότητα, αφ' ετέρου την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, και κατά τρίτον την αρετή, είναι πως κάθε μια από τις έννοιες αυτές αποτελεί τον πυρήνα και το σημείο αναφοράς αντιστοίχως μιας από τις τρεις πλέον σημαίνουσες παραδόσεις της ηθικής, συγκεκριμένα του ωφελιμισμού, της δεοντοκρατίας και της αρεταϊκής ηθικής. Μια εναλλακτική πρόταση θεμελίωσης της ανάγκης προστασίας των προσωπικών δεδομένων θα μπορούσε να είναι η θεωρία των δικαιωμάτων, δυνάμει της οποίας η προστασία των προσωπικών δεδομένων θα εδύνато να προβληθεί ως ηθικό δικαίωμα του ενδιαφερομένου. Επέλεξα να μην αναφερθώ σε αυτήν, διότι η σχετική ηθική συζήτηση ελάχιστα στηρίζεται στην εν λόγω οπτική.

[Υ]. Σε σχέση με το τρίτο, την συγκυρία, επιτρέψτε μου απλώς να θυμίσω πως έως το πρόσφατο παρελθόν, όπως όλοι γνωρίζουμε, όχι μόνον δεν ετύγχαναν προστασίας τα προσωπικά δεδομένα, αλλά εν πολλοίς η ίδια η έννοια δεν υφίστατο καν, και τούτο διότι η συγκυρία δεν επέτρεπε να συμβαίνει αυτό. Για παράδειγμα, όσο οι άνθρωποι ζούσαν οργανωμένοι σε μικρές κοινότητες –και εκεί όπου ακόμη συνεχίζουν να ζουν έτσι– η έννοια των προσωπικών δεδομένων δεν μπορούσε να έχει το νόημα που σήμερα της προσδίδεται, εάν είχε κάποιο. Το γε νυν έχον, όμως, και για όσο η ηθική μας σκέψη το προκρίνει, τα προσωπικά δεδομένα θεωρούνται άξια ιδιαίτερης προστασίας. Και πράγματι, υπάρχουν ορισμένοι καλοί λόγοι ώστε να υιοθετούμε αυτήν την θέση. Υπάρχουν, επίσης, καλοί λόγοι ώστε να είμαστε επιφυλακτικοί απέναντί της. Η σχετική αντιπαράθεση καθίσταται περισσότερο ανάγλυφη εάν η συζήτηση περιορισθεί σε μια υποκατηγορία των προσωπικών δεδομένων, σε αυτά, δηλαδή, που αποκαλούνται *ευαίσθητα*.

III. Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα - Ορισμένες επιφυλάξεις

Ευαίσθητα θεωρούνται τα προσωπικά δεδομένα που «αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, στα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων»⁸. Είναι φανερό πως τα δεδομένα αυτά μόνο λίγα δεν είναι: διαλαμβάνουν εν πολλοίς όσα ένας άνθρωπος κάνει πέρα από το να αναπνέει, όλα εκείνα που τον κάνουν να είναι *το πρόσωπο που είναι* και όχι *οποιοδήποτε άλλο*. Είναι, επίσης, φανερό η αγωνία του νομοθέτη να προστατεύσει δεδομένα που αφορούν ιδιαιτερότητες, η ανάγκη προστασίας των οποίων μόνο μελαγχολία μπορεί να προκαλέσει, καθώς και μελανές σκέψεις για τον βαθμό στον οποίον ο πολιτισμός μας έχει εξελιχθεί

8. Ν 2472/1997, Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με ενσωματωμένες τις τροποποιήσεις, Άρθρο 2.β.

μέσα στον χρόνο: εάν δεδομένα όπως, επί παραδείγματι, αυτά που αφορούν την εθνική προέλευση και την ερωτική ζωή χρήζουν *ακόμη και στις μέρες μας* προστασίας, αναμφίβολα έχουμε ακόμη πολύ δρόμο να διανύσουμε. Το πνεύμα, ωστόσο, και ο ηθικός άξονας που διέπει την διάταξη αυτή είναι ξεκάθαρα: *πρέπει* να προστατεύονται τα δεδομένα που αφορούν κάποιες ιδιαιτερότητές μας από τυχόν κοινοποίησή τους ενάντια στις επιθυμίες μας. Και είναι τέτοια η ζέση μας να προστατεύσουμε τα δεδομένα αυτά, ώστε ανεχόμαστε την παρεύρεση και ορισμένων υπερβολών στις σχετικές προβλέψεις, τις οποίες συγχωρεί μεν το νεοπαγές της σύλληψης και θέσμισης, αλλά θα πρέπει σύντομα να θεραπευθούν. Επιτρέψτε μου να εστιάσω λίγο περισσότερο σε αυτό, θέτοντας κάποια ερωτήματα για την δυνατότητα αλλά και την σκοπιμότητα προστασίας ορισμένων εκ των δεδομένων που συμπεριλαμβάνονται στην διάταξη.

Με ποιο σκεπτικό, παραδείγματος χάριν, θα μπορούσε να εκληφθεί ως ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο η συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση; Στην σκέψη μου κάτι τέτοιο φαντάζει εντελώς αδύνατον, εκτός και εάν η εν λόγω οργάνωση είναι μονοπρόσωπη – στην περίπτωση αυτή, όμως, δεν θα μπορούσε να είναι ούτε *οργάνωση*, ούτε *συνδικαλιστική*. Σε κάθε άλλη περίπτωση, και δεδομένου του ότι ένα συνδικαλιστικό όργανο εκπροσωπεί έναν κλάδο εργαζομένων, είναι αναμενόμενο η συμμετοχή του οποιουδήποτε σε αυτό να είναι γνωστή σε εκατοντάδες ή και χιλιάδες συναδέλφους του, οι οποίοι, άλλωστε, δια της ψήφου τους τον έχουν αναδείξει εκπρόσωπό τους. Αυτό είναι, επίσης, απολύτως θεμιτό –πολλά δε μάλλον, *απαραίτητο*– αφού οι εργαζόμενοι του κλάδου θα πρέπει να γνωρίζουν τον εκπρόσωπό τους, ώστε να απευθύνονται σε αυτόν οψέποτε η περίπτωση το καλεί. Πέραν τούτων, η συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση –αφού εξ ορισμού εκτείνεται πέραν της σφαίρας του *προσωπικού* και διεισδύει εν πολλοίς στον *δημόσιο* βίο– αφορά το κοινωνικό σύνολο, το οποίο εύλογα θα μπορούσε να εγείρει την αξίωση να διαθέτει γνώση όλων των τρόπων κατά τους οποίους ένα οποιοδήποτε μέλος του έχει εμπλακεί στα κοινά. Συνοψίζοντας, η ανάληψη δημόσιας δράσης και η ενεργός συμμετοχή στα κοινά – και τέτοια είναι η συμμετοχή στο όποιο συνδικαλιστικό όργανο– θεωρώ πως είναι εξεζητημένο να προστατεύεται ως προσωπικό δεδομένο και, μάλιστα, *ευαίσθητο*. Στην περίπτωση αυτή φαίνεται να λανθάνει μια ισχυρή *αντίφαση εν τοις όροις*.

Σε ό,τι, πάλι, αφορά τα πολιτικά φρονήματα, παρότι η προστασία των σχετικών δεδομένων φαντάζει περισσότερο εύλογη από αυτήν της συμμετοχής σε συνδικαλιστική οργάνωση, κατά την γνώμη μου αυτή δεν συνάδει με την ουσία *κάθε* πολιτεύματος. Μάλιστα, δεν συνάδει με την ουσία *του μόνου πολιτεύματος* στο οποίο μια τέτοια προστασία θα μπορούσε να θεσπισθεί, δηλαδή της δημοκρατίας. Θα μπορούσε, φέρ' ειπείν, να έχει νόημα στην περίπτωση απολυταρχικών καθεστώτων. Εκεί, όμως, δεν θα μπορούσε καν να γίνει λόγος για προστασία του είδους αυτού. Στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής πολιτείας, ωστόσο, η προστασία των πολιτικών φρονημάτων ως ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων δεν έχει πρόδηλο νόημα. Και τούτο για δύο λόγους, έναν ελάχισονα και έναν μείζονα.

Κατά πρώτον, και τούτο κατά την γνώμη μου συνιστά τον ελάχισονα λόγο, στην δημοκρατία τα πολιτικά φρονήματα ούτε τίθενται εκτός νόμου, ούτε διώκονται, ούτε αποτελούν λόγο διάκρισης των ατόμων μεταξύ τους. Προς επίρρωση αυτού, τις περισσότερες φορές τα ίδια τα άτομα δεν ορρωδούν διόλου να κοινοποιήσουν τα πολιτικά τους φρονήματα, αφού επιλέγουν να συμμετέχουν σε κομματικές επιτροπές ή να κατέχονται ως υποψήφιοι στον στίβο της πολιτικής. Στο πλαίσιο, περαιτέρω, των διαφανών διαδικασιών που ακολουθούν

—ή, που οφείλουν να ακολουθούν— οι πολιτικοί φορείς, εγγράφουν μέλη και υποστηρικτές, τα ονόματα των οποίων καταγράφονται για λόγους είτε πρακτικούς (τα μέλη ενός φορέως δεν μπορούν να αποτελούν σκιώδεις παρουσίες), είτε οικονομικής διαφάνειας (αφού τα μέλη του φορέα συνήθως αποτελούν τους οικονομικούς υποστηρικτές του). Εάν, λοιπόν, γνωρίζω πως κάποιος είναι οργανωμένο μέλος ενός πολιτικού κόμματος και μεταφέρω την πληροφορία αυτή σε έναν τρίτο, αποκαλύπτω ένα προσωπικό δεδομένο του περί ου ο λόγος, και, μάλιστα, ευαίσθητο; Εάν, πάλι, γνωρίζω πως κάποιος διέπεται από συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις διότι ο ίδιος προφανώς έχει κοινοποιήσει είτε σε εμένα είτε σε άλλους τις απόψεις του αυτές (ακόμη δεν υπάρχουν συσκευές ικανές να διαβάσουν την σκέψη μας), και ενημερώσω έναν τρίτο σχετικά, αποκαλύπτω ένα ευαίσθητο προσωπικό του δεδομένο; Εάν γνωρίζω πως κάποιος έχει κατέλθει υποψήφιος με ένα πολιτικό κόμμα στο παρελθόν, και σε συζήτηση με άλλους αναφερθώ στο γεγονός αυτό, παραβιάζω κάτι; Θεωρώ πως στην δημοκρατία τα μόνα πολιτικά φρονήματα που μπορούν να μην κοινοποιούνται είναι τα ενδιάθετα, εκείνα, δηλαδή, που ο φορέας τους επέλεξε να μην αποκαλύψει ποτέ σε κανέναν. Αυτά, φυσικά, ως τέτοια δεν κινδυνεύουν να κοινοποιηθούν, συνεπώς δεν χρήζουν προστασίας. Η συμπερίληψη, επομένως, των πολιτικών φρονημάτων στις διατάξεις περί της προστασίας των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων αφήνει την αίσθηση πως απηχεί παλαιότερες εποχές, πως αγωνιά να διαφυλάξει κάτι που πλέον δεν διακυβεύεται, και πως, γενικώς, παραβιάζει ανοικτές θύρες. Παράλληλα, όμως, φαίνεται να απευθύνεται σε κλειστού τύπου κοινωνίες και να προωθεί μια αντίληψη για την δημοκρατία που στην σκέψη μου δεν είναι ακραιφνώς δημοκρατική.

Συγκεκριμένα, και για να περάσω στον μείζονα λόγο ένεκα του οποίου η προστασία των πολιτικών φρονημάτων ως ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων δεν έχει πρόδηλο νόημα, οι δύο σημαντικότερες προϋποθέσεις κατίσχυσης, παγίωσης και εύρυθμης λειτουργίας της δημοκρατίας είναι αφ' ενός η ισηγορία⁹ και αφ' ετέρου η παρρησία¹⁰. Υπό ιδανικές συνθήκες, δηλαδή, οι πολίτες ενός δημοκρατικού κράτους πρέπει να είναι ελεύθεροι να εκφράζονται ισότιμα, αλλά πρέπει, παράλληλα, να έχουν το θάρρος να εκφράσουν αυτό που πράγματι πρεσβεύουν, την γνώμη τους, το φρόνημά τους. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της δημοκρατίας — είτε στις άμεσες, είτε στις αντιπροσωπευτικές μορφές της — διαστρέφονται εάν οι πολίτες δεν συμμετέχουν κατά τον τρόπο αυτό στην εκάστοτε διαβούλευση. Και εάν μια δημοκρατική πολιτεία είναι σε θέση να εγγυηθεί την ισηγορία προστατεύοντάς την θεσμικά, αδυνατεί να κάνει το ίδιο και για την παρρησία. Αυτήν *μπορεί μόνον να την ευνοεί* προάγοντας το κατάλληλο κλίμα εντός της κοινωνίας. Και τούτο διότι η παρρησία — πέραν των όποιων ευνοϊκών για αυτήν *εξωτερικών* συνθηκών — προϋποθέτει την πρόθεση, την διάθεση και την ετοιμότητα του πολίτη να αναλαμβάνει την ευθύνη της γνώμης του. Σε μια ιδεατή μορφή πραγμάτωσης της δημοκρατίας *κάθε γνώμη θα διέθετε πρόσωπο και ονοματεπώνυμο*, και οι συζητήσεις για τα κοινά θα διεξάγονταν παντού και διαρκώς αδεώς, με ζέση και αίσθημα προσωπικής ευθύνης. Εάν πιστέψουμε τα λόγια του Θουκυδίδη, στην

9. K. M. Sullivan, Two Concepts of Freedom of Speech, Harvard Law Review 124:143, 2010, σελ. 143-176 (146 κ.ε.).

10. Για μια καλή ανάλυση της θεμελιώδους σημασίας της παρρησίας για την δημοκρατία (αλλά και του τρόπου κατά τον οποίον αυτή δύναται να συμβάλει στην αποσταθεροποίησή της) βλ. Michel Foucault, The Government of Self and Others: Lectures at the Collège de France, 1982-1983, Palgrave Macmillan, Houndmills 2010, ιδίως σελ. 184 κ.ε.

Αθήνα του 5ου αιώνα, όπου εφαρμόστηκε η δημοκρατία στην αμεσότερη δυνατή μορφή της, ήταν υποχρέωση κάθε πολίτη να λαμβάνει θέση στα σημαντικά ζητήματα επωμιζόμενος και την σχετική ευθύνη, ει δε μη εθεωρείτο *αχρείος*¹¹. Αίσθησή μου, επομένως, είναι πως η συμπερίληψη των πολιτικών φρονημάτων στην κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων ούτε διέπεται από την ίδια διάθεση, ούτε προάγει το ιδεώδες της παρηυσίας.

Πέραν των ανωτέρω και προς επίρρωση της θέσης μου, επιτρέψτε μου – συμπλέοντας με την σχετική άποψη του *Σταύρου Τσακυράκη* – να θεωρώ πως τα πολιτικά φρονήματα αφορούν ευθέως την κοινωνική και όχι την ιδιωτική ζωή των ανθρώπων, συνεπώς «το τεκμήριο είναι υπέρ της παροχής αυτών των πληροφοριών στον καθέναν και όχι της απόκρυψής τους»¹². Ως εκ τούτου, προσυπογράφω την θέση πως «...στο γενικό σχήμα κοινωνικής αλληλεπίδρασης, το οποίο περιλαμβάνει τη συλλογική επίτευξη της δικαιοσύνης, την κοινωνική συνεργασία για αμοιβαίο όφελος, και την επιδίωξη του προσωπικού καλού, μόνο σε σχέση με το τελευταίο μπορούμε να μιλάμε για δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή. [...] Το δικαίωμα να κρατά κανείς πληροφορίες απόρρητες σχετικά με τον εαυτό του περιορίζεται σε πληροφορίες που αφορούν αυστηρά την επιδίωξη του προσωπικού καλού του»¹³. Συνοψίζοντας την σύντομη αυτή συζήτηση, υποστηρίζω [α] πως δεν υπάρχει πραγματικός λόγος τα πολιτικά φρονήματα να συγκαταλέγονται στα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, [β] ότι αυτό ενίοτε *δεν είναι καν εφικτό*, [γ] πως στην αντίληψη των πολιτικών φρονημάτων ως ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων εμφολωρεί μια αίσθηση για την πολιτική ζωή που δεν συνάδει με την ουσία του δημοκρατικού ιδεώδους, και [δ] ότι η θεωρητική τεκμηρίωση ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι ιδιαίτερος δυσχερής, άπαξ και δεν μπορεί να αποφύγει την προφανή εγγενή αντίθεση της μεταχείρισης ως *προσωπικού* του κατ' εξοχήν *δημοσίου*, δηλαδή του περί τα κοινά φρονήματος.

IV. Συμπερασματικά

Η συζήτηση για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ευαίσθητων και μη, απασχολεί έντονα κατά τις τελευταίες δεκαετίες τον δυτικό κόσμο. Τούτο δεν συμβαίνει απλώς και μόνον διότι οι θεράποντες συγκεκριμένων επιστημονικών κλάδων – κυρίως οι φιλόσοφοι, οι νομικοί και οι κοινωνιολόγοι – έχουν παραδοθεί στην αδιαμφισβήτητη γοητεία της σχετικής λεπτολόγου αναδίφησης. Η συζήτηση αυτή έχει επιβληθεί από την ανάγκη, και τροφοδοτείται από την διττή πεποίθηση πως πράγματι υπάρχουν δεδομένα που *μπορούν* να διαφυλάσσονται ως προσωπικά, και πως ορισμένα εξ αυτών των δεδομένων *πρέπει* να διαφυλάσσονται ως τέτοια. Η πρώτη πεποίθηση δεν είναι λιγότερο καίρια από την δεύτερη για την συζήτησή μας. Αντιθέτως, αποτελεί προϋπόθεσή της, αφού, κατά τον προσφυή αφορισμό του Atkinson, κάθε *πρέπει* προϋποθέτει ένα *μπορεί*¹⁴. Στην συζήτηση που προ-

11. *Θουκυδίδου Ιστορίαι*, μετάφραση Ε. Βενιζέλος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005, Β' 40: «Μόνοι γάρ τόν τε μηδέν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν».

12. Βλ. *Σ. Τσακυράκης*, Έχουμε δικαίωμα απόκρυψης των πληροφοριών που μας αφορούν; Διαθέσιμο στο: <https://tsakyrakis.wordpress.com>.

13. Ό.π.

14. Βλ. *R. F. Atkinson*, Εισαγωγή στην Ηθική Φιλοσοφία, μετάφραση Ελένη Καλοκαιρινού, Σύγχρονη Παιδεία, Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 30-31.

γήθηκε προσπάθησα όχι να αποδείξω, αλλά απλώς να καταδείξω πως *δεν είναι δυνατόν* να διαφυλάσσονται ως προσωπικά όλα τα δεδομένα που σήμερα χαρακτηρίζουμε ως τέτοια. Περαιτέρω, ισχυρίσθηκα πως και για τα δεδομένα *που είναι δυνατόν* να διαφυλάσσονται ως προσωπικά, τα ηθικά επιχειρήματα που βρίσκονται στον πυρήνα της συλλογιστικής που τεκμαίρει την προστασία τους, δεν οδηγούν κατ' ανάγκην στο συμπέρασμα πως αυτά *πρέπει να προστατεύονται*. Κατέληξα ισχυριζόμενος πως ορισμένα δεδομένα που άχρι τούδε συγκαταλέγουμε στα προσωπικά – και, μάλιστα, στα *ευαίσθητα* – κατά την γνώμη μου *δεν θα έπρεπε* να λογίζονται ως τέτοια. Επιτρέψτε μου να κλείσω την σύντομη αυτή μελέτη επιμένοντας σε αυτό το τελευταίο.

Στην σκέψη όλων είναι τόσο αυτονόητο πως η ερωτική ζωή ενός προσώπου αποτελεί προσωπικό δεδομένο και πως πρέπει να διαφυλάσσεται, ώστε η πεποίθησή μας αυτή μόνον καταχρηστικά τίθεται στην βάσανο της αμφισβήτησης. Το ίδιο δεν φαίνεται να ισχύει, ωστόσο, για όλα όσα θεωρούμε προσωπικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, πράγματι θα δυσκολευόταν κανείς να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους η ερωτική ζωή εκάστου εξ ημών *δεν θα έπρεπε* να προστατεύεται ως προσωπικό δεδομένο (εξαιρουμένων, βέβαια, περιπτώσεων κατά τις οποίες η ερωτική ζωή ενός προσώπου καθορίζεται από επιλογές ή τάσεις που θίγουν άλλα πρόσωπα ή κείνται εκτός νόμου), ενώ, αντιθέτως, εύκολα θα μπορούσε να απαριθμηθεί αρκετούς καλούς λόγους για τους οποίους αυτό *θα έπρεπε* να συμβαίνει. Σε ό, τι αφορά τα πολιτικά φρονήματα, ωστόσο, δεν είναι εξίσου προφανές πως αυτά πρέπει να προστατεύονται ως προσωπικά δεδομένα, ενώ υπάρχουν ορισμένα (ισχυρά κατά την γνώμη μου) επιχειρήματα περί του αντιθέτου. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται, πιστεύω, στο γεγονός πως η ερωτική ζωή ανήκει σε σφαίρα διαφορετική από αυτήν στην οποία εντάσσονται τα πολιτικά φρονήματα. Η πρώτη αφορά πράγματι τον στενό, τον προσωπικό μας εαυτό, ενώ τα δεύτερα την ευρύτερη, την κοινωνική διάσταση της προσωπικότητάς μας. Συνεπώς, ενώ η διαφύλαξη του αυστηρά προσωπικού χαρακτήρα της ερωτικής μας ζωής εύλογα λογίζεται ως προσωπική μας υπόθεση που μας ενδιαφέρει – αλλά και εμπίπτει στα εύλογα συμφέροντά μας – να διατηρηθεί τέτοια, έναντι των πολιτικών μας φρονημάτων το κοινωνικό σύνολο θα μπορούσε να εγείρει την αξίωση αυτά να είναι κοινοποιήσιμα για τους λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως, αλλά και για άλλους. Και τούτο διότι τα πολιτικά φρονήματα εκάστου αφορούν το σύνολο, το οποίο *prima facie*, τουλάχιστον, διαθέτει εύλογο συμφέρον να ενδιαφέρεται για αυτά και να τα γνωρίζει. Θα μπορούσε κάποιος να αντιτείνει πως η θεσμική κατοχύρωση της μυστικότητας της ψήφου υποδηλώνει το αντίθετο. Αυτό το επιχείρημα, βεβαίως, αφορά μόνον εκείνους που αποδέχονται ως δέουσα την πρακτική αυτή, και όχι τους υπολοίπους. Θα παραβίαζα ανοικτές θύρες εάν τόνιζα πως στην κλασική Αθήνα η ψήφος ήταν φανερή, ή πως στο κοινοβούλιό μας οι ψηφοφορίες επί ζητημάτων που αφορούν τα κοινά – και όχι συγκεκριμένα πρόσωπα – είναι, επίσης, φανερές. Επιτρέψτε μου να πω μόνον τούτο: το ίδιο το γεγονός πως η ψήφος των πολιτών είναι μυστική καταδεικνύει πως τα πολιτικά φρονήματα δύσκολα μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως προσωπικά δεδομένα: ο μόνος τρόπος για να μάθει κάποιος τα πολιτικά μου φρονήματα, τα οποία θα μπορούσα να εκφράζω μόνον εν παραβύστω, είναι να τα αποκαλύψω εγώ ο ίδιος. Εάν πράξω κάτι τέτοιο, ωστόσο, ο ίδιος δείχνω να καταφάσκω δια της επιλογής μου αυτής τον κοινωνικό – και όχι προσωπικό – χαρακτήρα των εν λόγω δεδομένων. Γνώμη μου είναι πως προϊόντος του χρόνου, και όσο η συζήτηση για τα προσωπικά δεδομένα θα ωριμάζει, τα σημεία τομής της προσωπικής με την δημόσια

σφαίρα θα καθίστανται σαφέστερα, όπως και η αλληλοπεριχώρηση του *αυστηρά ιδιωτικού συμφέροντος* με το κοινό καλό. Η κατάσταση της υγείας μου, επί παραδείγματι, είναι προφανώς προσωπική μου υπόθεση, και για τούτο προστατεύεται ως ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο. Είναι αυτό, ωστόσο, απροϋπόθετο; Προφανώς όχι: σε ό, τι αφορά την ηθική, τουλάχιστον, ο/η σύντροφός μου έχει εύλογο ενδιαφέρον και, αντιστοίχως, συμφέρον να γνωρίζει εάν είμαι φορέας της μεσογειακής αναιμίας (στην περίπτωση που σκέφτεται να αποκτήσει απογόνους μαζί μου)¹⁵, ή εάν νοσώ από τον ιό HIV¹⁶, ή, ακόμη, εάν πάσχω από κάποια εκφυλιστική ψυχική νόσο. Η προσωπική σφαίρα πρέπει να διαθέτει σαφώς καθορισμένα όρια, εάν φιλοδοξεί να προστατεύσει οτιδήποτε, και δεν πρέπει να διεισδύει ούτε κατ' ελάχιστον εντός της δημόσιας, αλλιώς προκύπτουν συγκρούσεις συμφερόντων οι οποίες αποδυναμώνουν την δυνατότητα προστασίας αμφοτέρων. Σήμερα, όπως είναι προφανές, υπάρχουν διαφιλονικούμενες γκρίζες ζώνες, οι οποίες διεκδικούνται εκατέρωθεν. Έργο της ηθικής είναι να αποφασίσει για την κυριότητά τους κατά τρόπο πειστικό και, ει δυνατόν, τελεσίδικο.

15. Για την υπό προϋποθέσεις ηθική υποχρέωσή μας να κοινοποιούμε δεδομένα που αφορούν την υγεία μας βλ. *Ε. Πρωτοπαπαδάκης*, Κλωνοποίηση και Βιοηθική: Κλωνοποίηση Ανθρώπων και Δικαιώματα, Παπαζήσης, Αθήνα 2013, σελ. 131 κ.ε.

16. Για μια θαυμάσια σχετική συζήτηση βλ. *Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή*, Η δημοσιοποίηση φωτογραφιών οροθετικών εκδομένων ως μέτρο για την προστασία της δημόσιας υγείας σε μία εθελουφλούσα κοινωνία, *ΕφημΔΔ* 2012, 459-469.